

Povodom pripreme novih propisa kojima se uređuje vrednovanje naučnih entiteta u Srbiji, a u vezi s promenama koncepcije i sadržaja međunarodnih bibliografskih baza koje se koriste kao osnova za vrednovanje, Centar za evaluaciju u obrazovanju i nauci pokreće

JAVNU INICIJATIVU

za uvođenje normativnih rešenja kojima se tehnologija vrednovanja usaglašava s evropskom praksom i podstiču kvalitet i integritet naučnog izdavaštva, a time i učinak i ugled srpske nauke u zemlji i svetu.

1. **Predlažemo da se uvede razlika između (a) zbornika sa skupova međunarodnog značaja i (b) zbornika sa skupova istaknutog međunarodnog značaja.** Zbornici pod (b) trebalo bi da budu svi oni koji se indeksiraju u *Web of Science (WoS)* u okviru *Conference Proceedings Citation Index-a*. Radove objavljene u takvim zbornicima treba honorisati većim brojem bodova.

Obrazloženje:

- 1.1. Prema sadašnjim kao i rešenjima u pripremi, svi radovi u međunarodnim zbornicima se honorišu jednakim brojem bodova. Takvo rešenje nije delotvorno, s obzirom na velike varijacije u njihovom značaju i kvalitetu.
  - 1.2. Oslanjanje na *WoS* je dosledno rešenje, pošto se taj izvor (tačnije njegov *Journal Citation Report*) već koristi u domaćim normativnim aktima za vrednovanje časopisa, odnosno radova u časopisima.
  - 1.3. Rešenje bi podsticalo istraživače da se prijavljuju za učešće na skupovima koji objavljuju zbornike koji doprinose, bar posredno, naučnom učinku zemlje. Ministarstvo bi trebalo da favorizuje takve skupove u postupku sufinansiranja učešća istraživača.
2. **Predlažemo da se uvede razlika između (a) skupova, odnosno zbornika nacionalnog značaja i (b) skupova, odnosno zbornika istaknutog nacionalnog značaja.** Skupovi/zbornici pod (b) trebalo bi da budu samo oni koji se redovno održavaju, u kojima se radovi objavljuju u punom obimu, koji se kao takvi polažu u nacionalni repozitorijum i koji koriste sistem onlajn prijavljivanja i uređivanja i to takav da ministarstvu nadležnom za nauku omogućava uvid u opšti kvalitet recenzentskog postupka. Zbornike te vrste treba indeksirati u nacionalnom citatnom indeksu (SCIndeksu) i rangirati prema impaktu, na isti način kao i domaće časopise. Radove objavljene u takvim zbornicima treba honorisati većim brojem bodova.

Obrazloženje:

- 2.1. Sadašnje, kao i rešenje u pripremi, ne pravi razliku među domaćim skupovima, izuzev u odnosu na učešće inostranih autora, što je neprihvatljivo s obzirom na velike varijacije u njihovom kvalitetu, odnosno uticajnosti. Sadašnje razlikovanje (nacionalnih i skupova s međunarodnim učešćem) nema posledica na vrednovanje.
- 2.2. Za razliku od postojećeg, predloženo rešenje podstiče kvalitet i istovremeno internacionalizaciju domaćih skupova. Prema dostupnim podacima u Srbiji se održava znatno manje međunarodnih skupova nego u okolnim zemljama, pa i nekima neuporedivo nižeg učinka u nauci. Time se lišavamo jednog efikasnog i jeftinog kanala za uspostavljanje (kvalitetne) međunarodne saradnje.
- 2.3. Predloženo rešenje je racionalno, pošto potreba za indeksiranjem zbornika u nacionalnom citatnom indeksu postoji i iz drugih razloga, obrazloženih u nastavku (pod 3.1.)

3. Predlažemo da se nacionalni citatni indeks (SCIndeks) proširi tako da pored časopisa obuhvati i zbornike radova sa skupova istaknutog nacionalnog značaja. Reference radova objavljenih u tim zbornicima treba da učestvuju u jedinstvenom korpusu za prebrojavanje citata.

Obrazloženje

- 3.1. SCIndeks je dizajniran po uzoru na WoS citatne indekse (*SCI*, *SSCI* i *A&HCI*), a metodologija bibliometrijske analize domaćih časopisa (BIČ) usklađena s metodologijom izrade *Journal Citation Report*-a (JCR). Na taj način obezbeđen je legitimitet ta dva domaća izvora za vrednovanje. Legitimnost je narušena otkada se u WoS indeksiraju zbornici (*Conference Proceedings Citation Index: Science i Social Science and Humanities*), pošto oni svojim referencama učestvuju u korpusu za prebrojavanje citata. Svojim ukupnim brojem od preko 12.000 publikacija i preko 400.000 radova u 2010. godini zbornici značajno utiču na sve mere uticajnosti, uključujući impakt časopisa. Jedini način da se puna legitimnost SCIndeksa ponovo uspostavi je da se i u njemu započne s indeksiranjem (domaćih) zbornika.
- 3.2. Indeksiranje domaćih zbornika u SCIndeksu doprinelo bi njihovom lakšem prihvatanju u WoS na isti način kao što sada indeksiranje časopisa doprinosi njihovoj prihvaćenosti. Veći broj zbornika u WoS je u prvorazrednom nacionalnom interesu. Taj broj je sada znatno ispod očekivanog na osnovu nacionalnog učinka Srbije.
- 3.3. S obzirom na visoku vidljivost SCIndeksa, indeksirani zbornici bi postali dostupniji, a radovi objavljeni u njima uticajniji, što je od posebnog značaja za inženjersko-tehnološke discipline i primenjena istraživanja.

3.4. Predstavljanje skupova u SCIndeksu i, kao uslov za to, održavanje njihovih portala doprinelo bi većem odzivu istraživača iz inostranstva i visini kotizacija, pa tako i finansijskoj održivosti skupova.

4. Predlažemo da se nacionalni citatni indeks proširi tako da obuhvati i naučne monografije nacionalnog i međunarodnog značaja. Reference objavljenih monografija treba da učestvuju u jedinstvenom korpusu za prebrojavanje citata.

Obrazloženje:

4.1. Citatni indeksi *WoS* se upravo proširuju da bi obuhvatili i naučne monografije. Novi odeljak (*Book Citation Index*) biće vidljiv u *WoS* već krajem 2011. godine. Indeksirane monografije ravnopravno će učestvovati svojim referencama u korpusu za prebrojavanje citata. Prema tome, i ova promena je neophodna iz razloga koji se tiču legitimnosti SCIndeksa, a objašnjeni su pod 3.1.

4.2. Indeksiranjem monografija ublažilo bi se delom opravdano nezadovoljstvo istraživača i uredništava časopisa iz oblasti humanistike, gde je značaj monografija veći. Takođe bi trebalo da prestanu pritisci za upotrebom nelegitimnih alternativnih procedura i izvora u ime posebnosti humanističkih disciplina. Primer takve procedure je odlučivanje o statusu časopisa u okviru tela Ministarstva koja čine i urednici i izdavači nekih od tih časopisa, a primer nelegitimnog izvora su tzv. *ERIH* liste, koje nisu namenjene vrednovanju istraživača (što na vidnom mestu ističe njen izdavač) i koje su osporene, pa i od izdavača časopisa koji su u njoj zadobili najviši status, a koje, uprkos svemu, pojedinci spornih kompetencija i motiva uporno nude i nameću Ministarstvu.

4.3. Na razne načine, npr. unosom podataka o recenzentima, uspostavio bi se istovremeno bolji sistem interne (u Ministarstvu i njegovim telima) i javne kontrole formalnog, bibliometrijskog kvaliteta monografija.

4.4. Zahvaljujući visokoj vidljivosti SCIndeksa poboljšala bi se promocija monografija, njihova iskorišćenost (impakt) i prodaju na daljinu.

4.5. S obzirom na nisku cenu održavanja SCIndeksa (u poređenju sa svim poznatim izvorima iste namene) i očekivane efekte, troškovi njegovog proširenja na monografije, kao i zbornike, čine se krajnje opravdanima.

5. Predlažemo da se kriterijumi za učešće u finansiranju izdavanja naučnih časopisa izmene tako da u većoj meri podstiču kontrolu kvaliteta i publikovanje u elektronskom obliku. Izdavačima časopisa trebalo bi priznavati troškove upotrebe specijalnih servisa takve namene. To posebno treba činiti za naš servis Elektronsko uređivanje (e-Ur).

Obrazloženje:

- 5.1. Časopisi u svetu se sve više objavljuju isključivo u elektronskom obliku, pošto je klasična štampa, uporedno posmatrano, skup i neefikasan kanal za diseminaciju. Uštede koje ostvaruju na taj način izdavači reinvestiraju u kvalitet časopisa.
- 5.2. Kontrola kvaliteta u savremenim uslovima obuhvata korišćenje servisa za proveru originalnosti (sprečavanje plagijata i duplikata), što iziskuje troškove. Kako se vidi iz našeg ranijeg izveštaja Ministarstvu, plagijarizam i srodne pojave predstavljaju ozbiljan problem domaće nauke.
- 5.3. Kontrola kvaliteta takođe obuhvata opremanje radova DOI brojem, dodelu ključnih reči na osnovu standardnih rečnika/tezaurusa i formatiranje referenci u skladu s disciplinarnim standardima, što takođe iziskuje troškove.
- 5.4. Troškove svih servisa za tzv. onlajn uređivanje treba rutinski odobravati, pošto podstiču kvalitet. Naš servis Elektronsko uređivanje (e-Ur) treba posebno odobriti i podstaći, pošto uz razne prednosti, prvenstveno izuzetno nisku cenu, Ministarstvu obezbeđuje puni uvid u uredničku evidenciju u skladu s Aktom o uređivanju časopisa MNTR i na taj način ukida potrebu za inače nepouzdanim izveštavanjem časopisa o troškovima objavljivanja.

6. **Predlažemo da se za sve radove nastale u okviru projekata finansiranih iz javnih izvora uvede obavezno polaganje u nacionalni repozitorijum, kako bi se koristili u režimu otvorenog pristupa.** Polaganje u repozitorijum trebalo bi da bude obaveza autora i da predstavlja uslov za prihvatanje rada u postupcima promocije, evaluacije i akreditacije. Takva obaveza ne bi važila za časopisne članke, pošto to već čine izdavači časopisa. Režim otvorenog pristupa (neposredni, uslovni, odloženi, itd.), kao i njegovu obaveznost za pojedine publicističke forme (članke, monografije, disertacije) trebalo bi propisati u skladu s praksom EU u pojedinim naučnim oblastima.

Obrazloženje:

- 6.1. Otvoreni pristup naučnim rezultatima je deo naučne strategije, politike i prakse EU. Mada se u tom pogledu naše naučne vlasti do sada nisu doktrinarno odredile, Srbija u nekim oblicima prakse (npr. s obzirom na dostupnost radova iz časopisa) prednjači u odnosu na mnoge zemlje, uključujući mnoge članice EU. Normativna rešenja bi trebalo samo usaglasiti s postojećom dobrom praksom i proširiti na ukupno izdavaštvo i svu nauku.
- 6.2. Vrednovanje naučnih entiteta na osnovu javno dostupnih izvora uslov je poverenja u sistem vrednovanja. Predloženo rešenje je i racionalno, pošto autori samo jednom i "za svagda" unose svoje podatke u sistem, čime se izbegava dupliranje napora i informacija i iskazuje poštovanje prema statusu i dostojanstvu istraživača.

- 6.3. Otvoreni pristup doprinosi uticajnosti radova, autora, institucija, časopisa, pa tako i zemalja u celini.
- 6.4. Polaganje u jedinstveni nacionalni repozitorijum (za časopise Repozitorijum Narodne biblioteke Srbije) je rešenje koje, s obzirom na visok stepen centralizacije u finansiranju nauke u Srbiji, omogućava niže troškove razvoja i održavanja, kao i veću pouzdanost sadržanih informacija.

7. **Predlažemo da se formira posebna kancelarija koja bi se bavila isključivo zaštitom integriteta u nauci, a njene nadležnosti ureda propisima u pripremi.** Takav organ bi donosio, inovirao i operacionalizovao Etički kodeks u nauci (i visokom obrazovanju) i, u skladu s tim, utvrđivao svoje preporuke, predloge i odluke. Morao bi biti nezavisan u svom delovanju i finansiran sredstvima iz naučnog budžeta koja su dovoljna za kvalifikovan rad i sprovođenje ekspertskih istraga u slučajevima narušavanja etičkih normi.

Objasnenje:

- 7.1. Narušavanje etičkih normi, opštevažećih u nauci, rašireno je u Srbiji. Kako se vidi iz našeg ranijeg izveštaja Ministarstvu, plagijarizam i srodne pojave imaju toliki udeo u produkciji nekih pojedinaca i sredina, da to kvantifikaciju naučnog učinka čini sasvim upitnom. Naučne vlasti, posebno ministarstvo nadležno za nauku, dužne su da taj problem rešavaju u skladu s akademskim, javnim i, posebno, nacionalnim interesom.
- 7.2. Zaštita integriteta u oblasti nauke, pa tako i naučnog izdavaštva, trenutno je u nadležnosti tela (sudova časti i sl.) čiji članovi nemaju odgovarajuće kompetencije i koja nemaju realnu moć, ne uživaju poverenje i ne iskazuju vidljivu efikasnost.
- 7.3. Zaštita integriteta nauke u savremenim uslovima oslanja se na visoko razrađene norme i sofisticirane tehnologije za otkrivanje slučajeva povrede takvih normi, za šta je neophodan kontinuiran, profesionalni rad i odgovarajući resursi.
- 7.4. Institucije predložene vrste postoje u zemljama EU, pa i nekima iz okruženja koje prema stepenu naučnog razvoja bitno zaostaju za Srbijom. Za rad takvih institucija pojedine zemlje izdvajaju značajna sredstva, mada je njihova potreba za tom delatnošću u većini slučajeva manja od naše.

CEON
Predsednik
profesor
dr Pero Šipka